ЛІТНЯ ШКОЛА З ЦИФРОВОЇ ГУМАНІТАРИСТИКИ В УКРАЇНСЬКОМУ КАТОЛИЦЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

Ідеї та перші концепти цифрової гуманістики (Digital Humanities) як міждисциплінарного сегмента знання ввірвалися до наукового обігу від середини 2000-х рр. Однак певні практики цифрової гуманістики побутують ще з другої половини XX ст., наприклад, у вигляді «гуманітарної обчислювальної техніки» (humanities computing) та ін. Нині практики й алгоритми цифрової гуманістики затребувані в найширшому діапазоні української соціогуманітаристики, зокрема історичної науки.

Своєрідним підтвердженням цього стала Літня школа з цифрової гуманітаристики, проведена 22—26 червня 2026 р. у Львові. Її ініціатором, головним організатором і координатором програми виступив Центр цифрової гуманітаристики Українського католицького університету (далі — УКУ). Організацію школи забезпечували керівниця Центру, викладачка кафедри історії Гуманітарного факультету Орися Віра та співзасновник Центру, керівник проєктів і програм Факультету прикладних наук, менеджер з комунікацій Андрій Гриниха.

Це друга Літня школа з цифрової гуманітаристики УКУ (перша відбулася в червні 2025 р.). Цьогорічну програму було повністю присвячено використанню штучного інтелекту в гуманітарних науках. Учасники працювали з практичними інструментами та методами роботи з текстовими даними, обговорювали питання впливу штучного інтелекту на сучасні гуманітарні дослідження, трансформацію наукових стратегій та етичні засади застосування новітніх технологій. Програма Літньої школи задекларувала важливу й амбітну мету — «створити простір для розмови про те, як гуманітаристика змінюється в епоху ШІ, які нові

Цитування: Блащук С. Літня школа з цифрової гуманітаристики в Українському католицькому університеті. *Український історичний журнал*. 2026. № 5 (590). С. 263—267.

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2026. Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND 4.0 (https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

ISSN 0130-5247. Український історичний журнал. 2026. № 5 (590)

методи з'являються сьогодні та де проходять межі відповідального використання технологій у дослідженнях» [1].

Центр цифрової гуманітаристики УКУ офіційно розпочав свою діяльність 2 квітня 2026 р. Його інавгурація відбулася в межах конференції «Artes Digitales: форум цифрової гуманітаристики», яка стала платформою для зустрічі дослідників, викладачів і студентів, зацікавлених у розвитку цифрових стратегій і практик у царині гуманітарних наук.

Створення Центру стало важливим етапом у розвитку цифрової гуманітаристики в УКУ. На сьогодні це перша спеціалізована інституція, яка системно поєднує гуманітарні дисципліни з цифровими методами дослідження. Діяльність Центру охоплює широкий спектр напрямів від історії, культурології, лінгвістики та архівознавства до аналізу даних, штучного інтелекту й інших цифрових технологій, які застосовуються в гуманітарних науках.

Центру вже вдалося сформувати активну міждисциплінарну спільноту науковців і практиків, які працюють у сфері цифрової гуманітаристики або інтегрують її інструменти у власні дослідницькі проєкти. Важливий напрям діяльності пов'язаний із проведенням освітніх ініціатив, зокрема літніх шкіл. Цей формат співпраці дозволяє поширювати та популяризувати цифрові методи в гуманітарних дослідженнях завдяки навчанню, професійному обміну та міждисциплінарній співпраці.

Літня школа стала одним із ключових освітніх проєктів Центру цифрової гуманітаристики УКУ та майданчиком для науковців, які застосовують цифрові технології в студіях з історії, культури, мови та культурної спадщини України. Крім того, такий формат підтримує розвиток цифрових компетентностей, міждисциплінарної кооперації та впровадження інноваційних стратегій у гуманітарні науки. Цього разу школа об'єднала 25 учених з усієї України. Вони представляли різні наукові інституції, заклади вищої освіти, музейні установи Галича, Дніпра, Івано-Франківська, Києва, Львова, Полтави, Харкова.

Метою школи було ознайомлення учасників із ключовими напрямами цифрової гуманітаристики та опанування практичних навичок роботи з генеративним ШІ, аналізом зображень, оптичним розпізнаванням тексту, інтерактивною картографією тощо. Водночас поважне місце в роботі Літньої школи посіли проблеми теорії та методології цифрової гуманітаристики; практики роботи з цифровими інструментами; стимулювання власних дослідницьких або творчих проєктів учасників із менторським супроводом; створення простору міждисциплінарного обміну досвідом і побудови професійних зв'язків; інтегрування традиційних гуманітарних стратегій із новітніми цифровими методами.

Загалом програма Літньої школи була орієнтована на формування практичних навичок роботи з цифровими інструментами та сучасними методами аналізу даних. Учасники знайомилися з основами цифрової гуманітаристики, опановували методи оцифрування та опрацювання історичних джерел, вивчали техно-

[1] Публікація на фейсбук-сторінці Центру цифрової гуманітаристики УКУ (URL: https://www.facebook.com/share/p/1H1Gj3Ru1V/).

логії оптичного розпізнавання тексту (OCR), цифрового збереження культурної спадщини, аналізу даних, візуалізації інформації, а також застосування ШІ та комп'ютерного зору в гуманітарних дослідженнях.

Робота школи розпочалася зі знайомства з університетом, його історією та сучасністю, зокрема з освітнім простором — кампусом УКУ. Співорганізатори школи — Орися Віра та Андрій Гриниха, а також перший проректор Ярослав Притула розповіли про історію та сьогодення університету. В межах Літньої школи запрошені історики, літературознавці, культурологи, архівісти, музеєзнавці представили власні ідеї та дослідницькі задуми, котрі опрацьовували впродовж Літньої школи, послуговуючись цифровим інструментарієм.

Програма Літньої школи складалася з теоретичної та практичної частин. Теоретичний блок проблем був репрезентований у лекції Олександра Косована (викладач курсу ШІ на Факультеті прикладних наук УКУ, працює у сфері Data Science/AI близько 10 років) «Як використовувати ШІ в цифровій гуманітаристиці, і коли краще не треба?». Були порушені питання не лише про можливості ШІ для гуманітарних наук, а й про його обмеження, ризики та важливість критичного підходу до використання нових інструментів. Важливу роль відіграла індивідуальна робота з менторами, під час якої учасники отримали перші поради щодо розвитку своїх проєктів.

23 червня робота Літньої школи була зосереджена на перетворенні текстів на дані та можливостях роботи з ними за допомогою цифрових інструментів. Лекція Євгена Ворожейкіна (доцент кафедри інформаційних комунікацій, Київський столичний університет ім. Бориса Грінченка) «Voyant Tools: погляд на текст через призму цифр» запропонувала цікаве поєднання теорії та практики. Учасники змогли практично попрацювати з цим інструментом та побачити, як він дозволяє аналізувати не окремі тексти, а великі масиви джерел, виявляючи теми, закономірності та приховані зв'язки між ними. Під час заняття йшлося про підготовку текстових корпусів до аналізу, роботу з «шумними» даними, принципи попередньої обробки текстів і можливості платформи Voyant Tools для гуманітарних досліджень.

Ще одну лекцію прочитав Назар Коцур (консультант з розвитку Вікіджерел, ГО «Вікімедіа Україна») «Вікіджерела як ресурс для цифрової гуманітаристики». Учасники дізналися більше про можливості відкритих текстових колекцій, принципи роботи з оцифрованими джерелами та роль спільнотних проєктів у збереженні й поширенні культурної спадщини.

24 червня учасники Літньої школи працювали з просторовими даними та інструментами для мапування. Цей тренінг відбувався на базі Центру міської історії / Center for Urban History. Співробітники центру Роксоляна Головата (керівниця платформи «Інтерактивний Львів»), Анастасія Холявка (керівниця проєкту «Міський медіаархів») та Оксана Авраменко (архівістка проєкту «Міський медіаархів», координаторка Телеграм-архіву війни) розповіли про цифрові платформи Центру, зокрема «Інтерактивний Львів», «Міський медіаархів» та «Телеграм-архів війни». Вони поділилися багаторічним досвідом роботи з цифровими інструментами, а також пошуку й переходу на нові open-source системи

(Collective Access, Open Encyclopedia System, Omeka S та інші). Цікавою та дуже інформативною виявилася практична частина, якою опікувався Владислав Муравський (асистент цифрових проєктів Центру міської історії). Учасники працювали в п'яти командах, вивчаючи різні набори просторових даних. У роботі вони використовували цифрові інструменти, зокрема MapWarper, проєкт «Вулиці Львова», ArcGIS та моделі ШІ. З їхньою допомогою учасники досліджували, структурували, перевіряли й візуалізували дані, щоб побачити, як історичні джерела можуть перетворюватися на цифрові мапи.

25 червня заходи Літньої школи були присвячені сучасним технологіям комп'ютерного зору та цифровим методам, які допомагають відкривати нові можливості для гуманітарних досліджень. На лекції Ярослава Притули (аспірант Факультету прикладних наук УКУ, учасник команди викладачів курсу ШІ для бакалаврів, викладач весняного курсу Deep Learning for Computer Vision для магістрів в Університеті Тарту) «Комп'ютерний зір у гуманітаристиці» учасники дізналися, як методи комп'ютерного зору можуть застосовуватися для аналізу візуальних джерел, розпізнавання об'єктів, роботи з історичними зображеннями та цифровими колекціями. Також йшлося про переваги, обмеження та виклики використання ШІ для аналізу візуальних даних у гуманітарних науках. В'ячеслав Тимощук (краєзнавець і генеалог) презентував проєкт «Інвентаріум», який продемонстрував, як різні стратегії цифрової гуманітаристики можуть бути поєднані для оцифрування, опрацювання та публікації інвентарних описів маєтків.

26 червня були систематизовані навички, набуті учасниками за п'ять днів інтенсивного навчання, а також представлені рефлексії щодо того, яким є місце ШІ в сучасних гуманітарних дослідженнях. Лекція Тетяни Захарченко (керівниця бакалаврської програми «Комп'ютерні науки», наукова співробітниця Center for Responsible AI, NYU University та членкиня Комітету з питань розвитку сфери штучного інтелекту в Україні при Міністерстві цифрової трансформації України) була спрямована на обговорення низки злободенних питань, як-от: етичні аспекти використання ШІ в науці, академічна доброчесність, можливості нових інструментів і відповідальність дослідника за результати власної роботи. Завершальною стала лекція Олексія Молчановського (керівник Офісу Інновацій УКУ, засновник магістерської програми «Науки про дані», старший викладач кафедри прикладної математики та статистики) «ШІ в гуманітаристиці: підсумки, виклики та горизонти», яка підбила підсумки з ключових тем Школи та окреслила перспективи розвитку цифрової гуманітаристики в Україні.

Важливою частиною Літньої школи була індивідуальна проєктна робота. Після завершення лекційних і практичних занять учасники об'єднувалися в команди та працювали з власними проєктами під керівництвом досвідчених менторів. Завдяки цьому вдалося апробувати сучасні цифрові інструменти на реальних матеріалах. Менторами були Орися Віра, Іванна Папа (старша викладачка кафедри історії Гуманітарного факультету УКУ, провідний бібліотекар Бібліотеки УКУ), Оксана Таран (викладачка програми «Artes Liberales — Філологія» Гуманітарного факультету УКУ), Максим Гобела, Юліана Гринда, Віктор Пахолок (студенти

Факультету прикладних наук УКУ), які протягом усієї Літньої школи працювали з учасниками, допомагаючи розвивати їхні дослідницькі проєкти. Робота з менторами також стала цікавим каналом міждисциплінарного обміну досвідом.

На нашу думку, реалізований формат навчання дав змогу не лише набути нових компетентностей, а й закласти підґрунтя для реалізації майбутніх наукових, освітніх і культурних проєктів. Учасники школи ознайомилися із сучасними цифровими інструментами для гуманітарних досліджень та освіти, опанували практичні підходи до використання ШІ, аналізу текстових даних і цифрових методів дослідження. Отримані знання та практичні навички сприятимуть подальшому професійному зростанню. Учасники вдосконалили комунікативні та презентаційні навички, зокрема в цифровому середовищі, а також отримали відповідні сертифікати.

Насамкінець варто зазначити, що цифрова гуманістика пропонує новітні можливості для розвитку історичної науки, поєднуючи традиційні методи історичного дослідження із сучасними цифровими технологіями. Використання цифрових інструментів дозволяє дослідникам ефективніше працювати з великими масивами джерел, автоматизувати окремі етапи дослідження, виявляти закономірності, які складно простежити традиційними методами, а також представляти результати досліджень у нових інтерактивних формах. Украй необхідним за теперішніх воєнних умов є створення та використання цифрових архівів, електронних колекцій і баз даних, які забезпечують швидкий доступ до історичних джерел незалежно від місця їхнього зберігання. Оцифрування різного роду документів не лише сприяє їхньому збереженню, а й значно розширює дослідницькі можливості науковців. Неабияке значення мають також інструменти просторового аналізу та геоінформаційні системи (GIS), які дозволяють досліджувати історичні процеси у просторовому вимірі. Важливими є методи аналізу текстових даних, мережевого аналізу та цифрової візуалізації. Сучасні технології ШІ також дедалі активніше інтегруються в історичні дослідження. Вони можуть використовуватися для автоматичного розпізнавання текстів (OCR і HTR), транскрибування рукописів, тематичного аналізу документів, класифікації історичних матеріалів та ін.

Певна річ, використання таких інструментів вимагає критичної оцінки отриманих результатів, ретельної перевірки їхньої достовірності та дотримання принципів академічної доброчесності. Зрештою, варто взяти до уваги, що сучасне застосування цифрових методів у жодному разі не замінює класичних і некласичних методів та стратегій історичної науки. Утім, цифрові методи й практики суттєво їх доповнюють, зокрема надають ученим-гуманітаріям новітні інструменти аналізу, інтерпретації, систематизації та представлення історичних джерел і фактів.

Надійшла / Received 10.07.2026
Прийнята до друку / Accepted for publication 08.09.2026
Опубліковано / Published: 11.11.2026

Світлана БЛАЩУК
Інститут історії України НАН України (Київ, Україна)
Svitlana BLASHCHUK
Institute of History of Ukraine of the NAS of Ukraine (Kyiv, Ukraine)